

ROMANTİZM AKIMINDA ÇOCUK FIGÜRÜ

The Child in the Romantique Era of European Painting

Semra DAŞCI*

European painting of the 19th century is very important, not only because of its artistic trends and innovative painters but also because it reflects the historical and social developments of that era.

Compared to previous periods and styles, the child figure in 19th-century painting had a special place. In Romanticism, one of the major movements of this period, child figures were widely used to create a dramatic effect and to enhance the impact of the subject on the spectator. Occasionally they appeared in fictional and unrealistic compositions in scenes of war and revolt. The view of children in society and the characteristic painting styles endorsed the artistic trends of this era a great deal.

A dını Ortaçağ "romance" larından, yani Latin kökenli dillerde anlatılan şövalyelikle ilgili söylencelerden alan Romantizm, tüm Avrupa'yı yaklaşık yüzyıl boyunca etkisi altına almıştır. Başlıca özellikleri arasında duygusallık, karamsarlık, yalnızlık, bilinçaltı, imgelem ve heyecanın sayılabildiği Romantizm akımının oluşmasında, Rousseau, Kant, Schelling, Hegel ve Schlegel'in felsefe alanında önemli katkılarına olduğu görülür. Edebiyat alanında ise Hugo, Goethe, Schiller ve Chateaubriand'ın çalışmaları önemli bir rol oynamıştır. Romantizmin başlangıç ve bitiş tarihlerini kesin olarak saptamak

güçtür; akım, yaklaşık olarak 18. yüzyılda başlamış, ülkelere ve sanat türlerine göre farklı biçimlerde kendini göstererek, 19. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir.

Romantizm akımı içinde yer alan betimlemeler, çocuk figürünün kullanımı açısından değerlendirildiğinde, yüzyılın diğer büyük akımları gibi bu akımda da çocuğun önemli bir yer tuttuğu görülür. 19. yüzyıl Avrupa resim sanatında çocuk figürü, önceki dönemlerde olduğundan daha yaygın bir biçimde ele alınmıştır. Akımın özüne ve amacına uygun olarak kullanılan çocuk teması, Romantizm akımı

* Arş.Gör.Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Anabilim Dalı.

içinde genellikle, resimdeki duygusal etkiyi güçlendirmek amacını taşımaktadır. Bunu özellikle, Romantik figür resminin Fransa'daki en önemli temsilcilerinden biri olan Eugène Delacroix'nın çalışmalarında görüyoruz. Delacroix, ele aldığı savaş konuları ve isyan sahneleri içine çocukları yerleştirerek, onların yardımıyla, yaşanan olayın dehşetini ve seyirci üzerinde yarattığı etkiyi güçlendirmeye çalışmıştır (*Sakız Adası Katliamı*, 1824, Musée du Louvre, Paris; *Tanca'lı İsyancılar*, 1837-38, J. Hill Kol., New York).

Fransa'da, Romantik resmin önemli temsilcilerinden biri olan Théodore Géricault, çocuk figürünü Delacroix gibi hareketli sahnelerde kullanmamış, ruhsal durumu yansıtmadaki başarısını çocuk figürleri üzerinde de ortaya koymuştur. Psikolojik portreciliğin güçlü örneklerini veren sanatçı, gözlere ve ağız çevresine, insanların ruhsal durumlarını en iyi yansıtan unsurlar olarak özellikle önem vermiştir. Géricault'nun, Mans Müzesi'nde bulunan *Erkek Çocuğu Portresi*'nde (Resim 1) bu özellikleri görmek mümkündür. Sanatçının, Londra'da bulunduğu 1820-22 yıllarında, işçilerin yaşamını konu alan resimler ve çeşitli sokak sahneleri üzerinde çalışmışlığı bilinmektedir¹. Tamamı sahne içinde yer almakla birlikte, çocuğun giysilerinin bakımsız ve buruşuk olduğu anlaşılmaktadır. Yüzünde ve bakışlarında durgun, mahzun bir ifade taşıyan çocuk, büyük bir olasılıkla halkın yoksul kesimindedir. Resimde izleyicinin dikkatini, çocuğun hüznü ve buruk bakan gözleri çekmekte, ışık ve gölgenin ustaca kullanımı da bu etkileyici ifadeyi güçlendirmektedir.

17. yüzyılda, Avrupa ülkelerinde çocukluk kavramı ve eğitimine, kısacası çocuk dünyasına ilişkin tutumlarda bir değişim sürecinin başladığı görülür. 17. yüzyıl başlarında ortaya çıkan bu dönemde, çocuklarla ilgili sözcük dağarcığı gelişmiş, "çocuk dili" bu yüzyılda moda haline gelmiştir. Çocukluk kavramının evrimi ile ilgili olarak yapılan bilimsel çalışmaların en ünlüsü, Fransız toplumsal tarihçi ve

nüfus bilimcisi Philippe Ariés'in, 1960 yılında yayınlanmış olan "Eski Devirlerde Çocuk ve Aile" adlı kitabıdır. Ariés, daha önce küçük erkek ya da kadınlar olarak betimlenen çocukların bu tarihten sonra daha doğal bir biçimde betimlenmeye başladıklarını ifade etmektedir. Ayrıca bu dönemde çocuklar için özel olarak elbiseler, oyuncaklar ve kitaplar hazırlanmaya başlanmıştır². 1600'lü yılların başlarında görülmeye başlanan bu süreç, toplumun alt kesimine çok yavaş ulaşmış ve yoksul insanlar arasında eski tutumlar devam etmiştir; böylece bu kesimden olan çocuklar, yetişkinlerin dünyasını paylaşmayı sürdürmüştür. Tarihçi Plumb'ın bu konudaki gözlem ve saptamaları şöyledir: "*Victoria Dönemi'nde, Londra ya da Paris'te işçi sınıfı çocuklarının resimleri, hâlâ onları yetişkinler gibi giyinmiş olarak, genellikle ana-babalarının yıpranmış, küçültülmüş giysileri içinde gösteriyordu ve biz şimdi, onların içki içtiklerini, kumar oynadıklarını, cinsel ilişkilere girdiklerini ve aslında yetişkin yaşamının her biçimine katıldıklarını biliyoruz. Maddi olarak bu yaşamdan kaçmalarına olanak yoktu*"³.

İspanyol sanatçı Francisco de Goya, çocuk dünyasını çalışmalarında sıkça irdeleyen sanatçılardan biridir. Çocukların eğitimleri, oyunları, korkuları, Goya'yı yakından ilgilendirmiş ve çocukların yer aldığı sayısız resim yapmıştır. Goya'nın ortaya koyduğu eserlerin bir bölümü realist, bir bölümü, özellikle de daha geç çalışmaları romantik özellikler taşımaktadır. Sanatçının resimlerinde, ağlayan ve korkan çocukların içinde buldukları ruhsal ve fiziksel durumun başarıyla yansıtıldığı dikkati çekmektedir.

Goya'nın asit baskı serilerinden birini oluşturan *Kapriçyolar*'da (*Los Caprichios*) bozuk bir toplum hakkında, yorumlanması güç olan bir takım imalı ifadeler yer almakta, ülkedeki batıl inançlar ve cehalet iğneleyici bir

¹ Fritz Novotny, *Painting and Sculpture in Europe 1780-1880*, London, 1960, s.149.

² Mine Tan, "Çağlar Boyunca Çocukluk", *Eğitim Bilimleri Dergisi*, C.22, S.1, Ankara, 1989, s.76.; Bob Franklin (Der.), *Çocuk Hakları*, Çev. A. Türker, İstanbul, 1993, s.23.

³ Franklin, s.26.

üslupla ele alınmaktadır⁴. *Kapriçyolar* serisine ait olan ve sanatçı tarafından “*Dikkat Et! Öcü Geliyor*” (*Que viene el Coco*) (Resim 2) başlığı verilen kompozisyonda, çocukların eğitimine ilişkin bir tema ele alınmıştır⁵. Resimde, iki çocuğu ile bir anne ve karşılarında, öcü olarak gösterilmiş bir figür görülmektedir. Figürlerin bulunduğu mekanı tanımlayıcı herhangi bir unsura yer verilmemiştir. Korkuya kapılan çocuklar, ne olduğunu anlayamadıkları bu varlıktan kurtuluşu, annelerine sığınmakta bulmuşlardır. Çocukların jest ve mimikleri, içinde buldukları ruhsal durumu başarıyla yansıtırken, aynı zamanda sanatçının gözlem ve ifade gücünü de ortaya koymaktadır. Çocuk figürünü eserlerinde önemli bir unsur olarak kullanan Goya, onları çeşitli sosyal ve psikolojik durumlar içinde göstermiştir. Sanatçının bazı çalışmalarında çocuk, asıl tema olarak yer alırken, bazı çalışmalarında ise aracı bir unsur olarak kullanılmıştır. Örneğin *Kapriçyolar* serisinde batıl inançlar ve cehalet esas alınmış, çocuk figürü ise bu anlatım içinde genellikle ifadesel bir araç olarak kullanılmıştır. *Testi Kırıldı* (Resim 3), sözü edilen seriye ait kompozisyonlardan biridir. Sahnenin merkezinde bir çocuk figürü ile onu dövmede olan yaşlı bir kadın figürü yer almaktadır. Çamaşırların asılı olduğu ipler ve içi çamaşır dolu sepet, yalın kompozisyonun diğer unsurlarıdır. Sahnenin, ön düzleminde görülen kırılmış testi ve testiden dökülen sular ise, adeta çocuğun dayak yeme nedenini ortaya koymaktadır.

Çocuklar, Goya'nın ilk resim serilerinin konularını oluşturmaktadır. Altı kompozisyonu içeren bir grup Madrid, Santa Marca Dükü Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. Bu grupta yer alan resimlerin başlıkları, *Salıncak*, *Askerlik Oyunu*, *Kuş Yuvasının Soyulması*, *Boğa Güreşi Oyunu*, *Para Dilenen Çocuklar* ve *Zıplayan Çocuklar*'dır⁶. *Dev Oyunu* (Resim 4) Goya'nın, çocuk oyunlarını konu alan çalışmalarından biri olarak, oyun oynayan çocukların doğallığını gerçekçi bir biçimde yansıtır. 17. yüzyıl İspanyol resminde görülen gerçek-

çilik, Goya'nın üslubu üzerinde de etkili olmuştur. Jusepe Ribera ve Sevilla sokaklarındaki yaramaz çocukları tüm canlılığıyla betimleyen Esteban Murillo, bu dönemde çocuk temasına önem veren İspanyol ressamı arasında yer almaktadır. Hollanda okulundan Jan Steen, Fransız resminden Mathieu ve Louis Le Nain kardeşler de 17. yüzyılda çocuk figürünü sıklıkla ele alan sanatçılar arasındadır.

1789 yılı Nisan ayında kral IV. Carlos tarafından “kraliyet ressamı” (Pintor del Rey) ünvanı verilen Goya, günlük yaşam sahnelerinin yanısıra saraylıların portrelerini de yapmıştır. Bu portreler arasında *Don Manuel Osorio de Zuniga'nın Portresi* (Resim 5) dikkati çeker. Kestane rengi iri gözleri, pürüzsüz teni ile çocuk, içinde bulunduğu sosyal konum nedeniyle oldukça süslü bir biçimde giydirilmiştir. Çocukluk olgusunun zaman içinde geçirdiği değişim sürecinin, toplumun alt kesimlerine ulaşmasındaki yavaşlık, hiçbir dönemde soylu sınıf için geçerli olmamış, saraylıları konu alan resimlerin de belgelediği gibi, bu sınıfa dahil olan çocuklar, yaşları ne kadar küçük olursa olsun, oldukça gösterişli giysiler içinde betimlenmişlerdir.

Goya'nın 1793 yılında rahatsızlanması ve işitme duyusunu yitirmesi, onu kendisine yoğunlaştırmış, hayal dünyasını besleyerek toplumdaki ayırmıştır⁷. Bu dönemde kendi kabuğuna çekilen sanatçı, doğüstü varlıklara ve kendi hayalgücü ile sanrılarından kaynaklanan gerçekdışı varlıklara yönelmiş ve halk tarafından “Sağır Adamın Evi” (La Quinta del Sordo) olarak adlandırılan evinin duvarlarına da bu türde resimler yapmıştır⁸. Sanatçının, *Büyü* (Resim 6) adlı çalışması, bu döneme ait eserlerinden biridir. Resimde, sahnenin ön düzlemine yerleştirilmiş olan korku dolu bir figür ile onun etrafını saran bir grup büyücü görülmektedir. Siyah giysili büyücülerin herbiri farklı bir uğraş içindedir. Cadılardan birinin elinde, içinde bebeklerin olduğu bir sepet görülmektedir. Bebekler, adeta bir et yığını halinde sepete sokulmuşlardır; havaya kaldır-

⁴ Novotny, s.135.

⁵ Aldous Huxley, *The Complete Etchings of Goya*, New York, 1943, s.18.

⁶ José Gudiol, *Goya*, New York, tarihsiz, s.27.

⁷ Gudiol, s.50.

⁸ Zeynep İnankur, *19. yüzyıl Avrupasında Heykel ve Resim Sanatı*, İstanbul, 1997, s.32-33.

dıkları el ve ayaklarından, sepetten kurtulmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Sanatçı, ürkütücü büyücüler, alacakaranlıkta uçan baykuşlar, grubun tepesinde kemik sallayan şeytan gibi birtakım korku unsurlarının arasına bebekleri de yerleştirmiştir. Çocuk figürünün, doğaüstü ve korku unsurları barındıran sahnelerde kullanılması, resimdeki gerçekdışılığı güçlendirmesinin dışında, itici bir etki de yaratmaktadır.

Sembolizm akımının öncüleri arasında yer aldığı kabul edilen İngiliz sanatçı William Blake, çocuk figürüne sembolik anlamlar yüklemiş ve alışılmışın dışında çocuk betimlemeleri ortaya koymuştur. Ressam, gravür sanatçısı ve şair olan Blake, *Saflığın Şarkıları* (1789) adlı kitabında, bir çocuk ruhunun bakışından, yeni bir dünya görünümü yaratmış, kitabı tamamen kendisi resimlemiştir⁹. Blake, sanatını etkileyen sanrıları çocukluğundan itibaren görmeye başlamış, Tanrı'yı, yıldız kanatlı melekleri gördüğünü söylemiş, usdışı bir dünyaya yönelmiştir¹⁰. Blake, 18. yüzyılın akademik sanatından uzak durmuş, moda uygun resimlerle ilgilenmemiştir. Onun hayalî varlıkları kendilerini, şiir ve gravürlerde göstermiş, az sayıda takipçisi olmasına rağmen, Rönesans geleneklerini yıkan ilk sanatçılardan biri olması nedeniyle, modern sanat ile yakından ilgili bulunmuştur¹¹. *Cennetin Kapıları*, 1793 yılında Blake tarafından çocuklara yönelik olarak hazırlanmış bir eserdir. 18. yüzyılın sonlarında çocuklar için, çoğu ahlaki ve dinsel nitelikli kitaplar hazırlanmaya başlanmıştır. Bu kitaplardan bazıları Mary Wollstonecraft tarafından tercüme edilmiş, Blake tarafından resimlenmiştir¹². Blake'in, onyediy gravür resimden oluşan *Cennetin Kapıları* adlı kitabı, sanatçının en temel fikirlerini kapsamaktadır. Bu küçük semboller kitabının, 1818'de hazırlanan ikinci versiyonuna bir önsöz ile birlikte açıklayıcı beyitler konmuştur¹³. Bu kitapta yer alan *Onu Ağacın Altında Buldum* (Resim 7) başlıklı ve 1 numaralı gravür, insanın fiziksel ve bi-

yolojik yapısını ele alan ilgi çekici bir kompozisyonudur. Resimde, çocuk sembolü olarak kullanılan mandragor bitkisinden Eski Ahit'te birçok kez sözedilmiştir. Ağaç bu resimde, çocuğun geldiği soyu ve ecdadını temsil etmektedir. Bu ağacın gölgesinde doğan çocuk, annesi tarafından beslenir; annenin onu gizlediği örtü, ona miras kalan mizacıdır¹⁴. Çocuğun soyunu ve biyolojik mirasını temsil eden ağaç, adeta yapraklarıyla kadın figürünün üzerine doğru eğilmiştir. Antik heykelleri hatırlatan kadın figürü ise, ağacın dibinden mandragor bitkisi toplamaktadır. Kökü, insan vücuduna benzediği için "adamoğu" ya da "adamkökü" denen mandragor bitkisi burada, hem biçimsel olarak insana olan benzerliği, hem de sanatçının yüklemiş olduğu anlam nedeniyle küçük bir çocuk görünümünde betimlenmiştir.

Aynı kitaba ait olan 6 numaralı gravür ise (Resim 8), insanın kendi dünya görüşünde birtakım temel yanlışların farkına vardığı zamanı göstermektedir. Bu durum, insan yaşamında çok önemli bir dönüm noktasıdır¹⁵. Resmin altında, "*Olgun, yumurtadan çıkmak için nihayet kabuğunu kırar*" yazılıdır. Blake'in, *Yumurtadan Çıkan Çocuk* kompozisyonuna bakıldığında, yumurtanın kabuğunu kırarak dışarı çıkmaya çalışan, kanatlı bir çocuk figürü görülmektedir. Bu kanatlı çocuk figürü, mitolojik bir figür ya da Rönesans'ın *cupido*'larından biri değildir; tamamen sanatçının belirli düşüncelerini anlatmak üzere biçimlendirilmiştir.

Dönemin klasik ve romantik sanatçıları arasındaki tartışmalardan uzak kalmaya çalışan ve farklı ekollere içinde değerlendirilen Fransız sanatçı Camille Corot'nun, *Çocuğunu Emziren Köylü Kadın* (Resim 9) konulu çalışması ise anne-çocuk temasını ele almakta ve kırsal yaşamdan bir kesit sunmaktadır. Olağan ve alışılmış bir eylemi gerçekleştirmekte olan figürler, duygusal abartıdan uzaktır. Dönemin üslup tartışmalarından uzak kalmaya özen gösteren ve eserlerinde doğaya ağırlık veren

⁹ Claudon, s.58.

¹⁰ Claudon, s.47, 210.

¹¹ Michael Levey, *From Giotto to Cézanne: A Concise History of Painting*, London, 1962, s.256-260.

¹² Kathleen Raine, *William Blake*, London, 1970, s.47.

¹³ Raine, s.64.

¹⁴ George W. Digby, *Symbol and Image in William Blake*, Oxford, 1957, s.20.

¹⁵ Digby, s.30.

Corot, çocuk figürünü de bu yaşamın bir parçası olarak betimlemektedir. Daha önceki dönemlerde, özellikle de Rönesans resminde anne-çocuk teması "Meryem ve Çocuk İsa" üzerinde yoğunlaşırken, dinsel konuların egemenliğini kaybettiği 19. yüzyılda, artık sıradan anneler ve çocukları da bu biçimde gösterilmeye başlanmıştır. Corot'nun anne-çocuk temasını ele alan çalışmaları, yine bu konuyu sıklıkla ele alan Empresyonist sanatçılar Mary Cassatt (Resim 10) ve Berthé Morisot'nun çalışmaları ile karşılaştırıldığında, iki figür arasındaki duygusallık ve yakınlığın, Corot'nun resimlerinde daha az hissedildiği görülmektedir.

Çocuğun, daha önceki dönemlerde olduğu gibi soyun devamlılığını sağlayan bir varlık olarak değil, anne ve babanın yaşamının bir parçası olarak değer görmeye başladığı 19. yüzyılda, bu yeni anlayış ve aile modeli, kentliler ve varlıklı insanlar arasında yaygınlık kazanmıştır. Kırsal bölgelerde yaşayan insanların ise 19. yüzyıl boyunca eski yaşam biçimlerini sürdürdükleri görülür¹⁶. Bu durum, dönemin sanat eserlerine de belirli bir ölçüde yansımaktadır. Bu nedenle zaman zaman resimlerde, çocuk kavramının yüzyıllar içinde geçirdiği aşamalara ilişkin ipuçları yakalamak mümkündür. Çocuk betimlemesi Empresyonizm üslubunda özellikle yaygınlaşmış, bu dönemde çocuk adeta bir neşe ve mutluluk simgesi haline gelmiştir. Başta Pierre Auguste Renoir, Claude Monet ve Berthé Morisot olmak üzere birçok sanatçının, kendi ailesi ile yakın çevresindeki çocukları keyifle betimledikleri görülür.

Önceki dönemlerle karşılaştırıldığında çocuk figürünün, 19. yüzyıl resminde daha farklı bir anlayışla betimlendiği ve konu türlerine göre çeşitlilik kazandığı dikkati çekmektedir. Ortaçağ ve Rönesans resimlerinde hakim çocuk figürü olan Çocuk İsa, resim sanatı içindeki yerini giderek sıradan çocuklarla paylaşmaya başlamıştır. Yüzyılın etkili akımlarından biri olan Romantizm'de ise ressamlar tarafından sıklıkla ele alınmış, genellikle dramatik bir

etki yaratmak ve konuyu seyirci üzerinde daha etkili kılmak amacını taşımıştır. Zaman zaman hayalî ve gerçekdışı konular içinde, doğüstü varlıklarla birlikte gördüğümüz çocuk figürü, bu ifadesini özellikle Goya ve Blake'in çalışmalarında bulmuştur. Avrupa toplumunda çocukluk olgusunun süregelen değişimi ve toplumda geçerli olan tutum ve alışkanlıklar, sanat akımlarından da büyük ölçüde etkilenerek dönemin resim sanatı eserlerine yansımış, toplumun çocuğa olan bakış açısı sanatsal bir çerçeve içinde gelecek kuşaklara aktarılmıştır.

YAYINLAR

CLAUDON, Francis; *Romantizm Sanat Ansiklopedisi*, Çev.:Ö. İnce – İ. Usmanbaş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994.

DIGBY, George W.; *Symbol and Image in William Blake*, Oxford, 1957, s.20.

En Büyük Ressamlar: Delacroix, İstanbul, 1968.

FRANKLIN, Bob (Der.); *Çocuk Hakları*, Çev.:A. Türker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1993.

GUDIOL, José; *Goya*, Harry N. Abrams, New York, tarihsiz.

HUXLEY, Aldous; *The Complete Etchings of Goya*, Crow, New York, 1943.

İNANKUR, Zeynep; *19. Yüzyıl Avrupasında Heykel ve Resim Sanatı*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1997.

LEVEY, Michael; *From Giotto to Cézanne: A Concise History of Painting*, Thames and Hudson, London, 1962.

NOVOTNY, Fritz; *Painting and Sculpture in Europe 1780-1880*, Penguin, London, 1960.

RAINE, Kathleen; *William Blake*, Thames and Hudson, London, 1970.

TAN, Mine; "Çağlar Boyunca Çocukluk", *Eğitim Bilimleri Dergisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, C.22, S.1, Ankara, 1989.

¹⁶ Tan, s.82-83.

RESİM LİSTESİ

- Resim 1:** Theodore Géricault, *Erkek Çocuğu Portresi*, Mans Müzesi.
- Resim 2:** Francisco de Goya, *Dikkat Et! Öcü Geliyor, Kapriçyolar (Los Caprichios)*, No.3, 1793-96, asit baskı, Museo del Prado, Madrid.
- Resim 3:** Francisco de Goya, *Testi Kırıldı, Kapriçyolar (Los Caprichios)*, No.25, 1793-96, asit baskı, Museo del Prado, Madrid.
- Resim 4:** Francisco de Goya, *Dev Oyunu*, 1791, tuval üzerine yağlıboya, 137x104 cm., Museo del Prado, Madrid.
- Resim 5:** Francisco de Goya, *Don Manuel Osorio de Zuniga'nın Portresi*, 1788, tuval üzerine yağlıboya, 127x101 cm., Metropolitan Museum of Art, New York.
- Resim 6:** Francisco de Goya, *Büyü*, 1793, tuval üzerine yağlıboya, 40x27 cm., Lazaro Galdiano Foundation, Madrid.
- Resim 7:** William Blake, *Onu Ağacın Atında Buldum, Cennetin Kapıları*, No.1, 1793, gravür, British Museum, Londra.
- Resim 8:** William Blake, *Yumurtadan Çıkan Çocuk, Cennetin Kapıları*, No.6, 1793, gravür, British Museum, Londra.
- Resim 9:** Camille Corot, *Çocuğunu Emziren Köylü Kadın*, 1855-60, tuval üzerine yağlıboya, 29x21 cm., G. Renand Koleksiyonu, Paris.
- Resim 10:** Mary Cassatt, *Emmie ve Çocuğu*, 1889, tuval üzerine yağlıboya, 90x64,5 cm., Art Museum of Wichita, Kansas.

Resim 1: *Theodore Géricault, Erkek Çocuğu Portresi, Mans Müzesi.*

Que viene el vicio

Resim 2: *Francisco de Goya, Dikkat Et! Öcü Geliyor, Kapriçyolar (Los Caprichios), No.3, 1793-96, asit baskı, Museo del Prado, Madrid.*

Resim 3: *Francisco de Goya, Testi Kırıldı, Kapriçyolar (Los Caprichios), No.25, 1793-96, asit baskı, Museo del Prado, Madrid.*

Resim 4: *Francisco de Goya, Dev Oyunu, 1791, tuval üzerine yağlıboya, 137x104 cm., Museo del Prado, Madrid.*

Resim 5: *Francisco de Goya, Don Manuel Osorio de Zuniga'nın Portresi, 1788, tuval üzerine yağ-
liboya, 127x101 cm., Metropolitan Museum of Art, New York.*

Resim 6: *Francisco de Goya, Büyü, 1793, tuval üzerine yağlıboya, 40x27 cm., Lazaro Galdiano Foundation, Madrid.*

Resim 7: William Blake, *Onu Ağacın Atında Buldum, Cennetin Kapıları, No.1, 1793*, gravür, British Museum, Londra.

Resim 8: William Blake, *Yumurtadan Çıkan Çocuk*, *Cennetin Kapıları*, No.6, 1793, gravür, British Museum, Londra.

Resim 9: *Camille Corot, Çocuğunu Emziren Köylü Kadın, 1855-60, tuval üzerine yağlıboya, 29x21 cm., G. Renand Koleksiyonu, Paris.*

Resim 10: *Mary Cassatt, Emmie ve çocuğu, 1889, tuval üzerine yağlıboya, 90x64,5 cm., Art Museum of Wichita, Kansas.*

Dr. Tülay REYHANLI-GANDJEI

02.05.1941 - 26.01.2001

Konya Londra

Orta öğreniminden sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nden 1965 yılında mezun oldu. Türk İslam Eserleri Müzesi'nde görev yaptıktan sonra, 1967 yılında Türk ve İslam Sanatı Kürsüsü Asistanlığına atandı. Prof.Dr Oktay ASLANAPA'nın asistanlığını yaptı. Turkish Art and Architecture kitabının hazırlık çalışmaları ile çeşitli Kazı ve Araştırma-İnceleme gezilerine katıldı.

1971 yılında Dr.Turan GANDJEI ile evlendi ve Londra'ya yerleşti. 1974 yılında Osmanlı Külliyesi teziyle Doktor unvanını aldı. Londra School of Oriental and African Studies'de çalıştı. Londra'da Bengisu Rona ile birlikte Türkçe kursu düzenledi, Foreign Secretary 'de Türkçe dersleri verdi, İznik Seramikleri kitabı ve çeşitli yayınlara çevirilerinde çalıştı.

Kısa süreli amansız bir hastalığa yenik düşerek 26.01.2001 tarihinde Londra'da vefat etti.

YAYINLARI

- “Bali Bey Camii, Yenişehir”, **Sanat Tarihi Yıllığı III** (1970), 17-31.
- “Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan Memlûk keramikleri”, **Sanat Tarihi Yıllığı, IV**(1971), 215-235.
- “Osmanlı mimarisinde imaret: Külliye üzerine notlar”, **Türk Kültürü Araştırmaları, XVI/1-2** (1976), 121-130.

- (A.Altun ile), "Edirne/Havsa'da Sokullu (veya Kasım Paşa) Külliyesi, **Sanat Tarihi Yıllığı**, V1(1976), 67-80.
- "Bursa Yenişehirinde Koca Sinan Paşa Camii ve İmareti", **Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi**, Özel Sayı:9 (1978), 373-386.
- "Havsa'daki Sokullu veya Kasım Paşa Külliyesi hakkında tamamlayıcı notlar", **Türkiyat Mecmuası**, XIX(1980), 241 -248.
- **İngiliz Gezinlerine Göre 16.Yüzyılda İstanbul'da Hayat (1582-1599)**, (1983). "Londra'daki iki sergi üzerine notlar", **Boyut**, 3/25 (1984), 25-27. "The Potraits of Murat III", **Erdem**, 3/8(1987), 453-478.
- "Nicolas de Nicolay'ın Türkiye seyahatnamesi ve desenler", **Erdem**, 5/14(1991), 571-615.